

อนุภาคน้ำเต้า ในตำนานน้ำท่วมโลกและตำนานกำเนิดมนุษย์*

วัชรภรณ์ ดิษฐปาน **

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์บทบาทของอนุภาคน้ำเต้าในตำนานน้ำท่วมโลกและตำนานกำเนิดมนุษย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และทางตอนใต้ของจีน น้ำเต้าในตำนานมีบทบาทที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรกใช้เป็นเรือน้ำเต้าที่หลบภัยในยามน้ำท่วมโลก และประการที่ ๒ เป็นน้ำเต้าที่เป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์ชาติพันธุ์ต่างๆ บทความนี้ได้วิเคราะห์ให้เห็นความสำคัญของตำนานน้ำเต้าในฐานะที่เป็นบันทึกความอยู่รอดของชาติพันธุ์ต่างๆ และเป็นตำนานที่อธิบายลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของชาติพันธุ์ต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ความนำ

ตำนานน้ำท่วมโลกและกำเนิดมนุษย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มักจะมีเรื่องมนุษย์เกิดมาจากน้ำเต้าหรือเรือน้ำเต้าซึ่งรักษาชีวิตมนุษย์คู่สุดท้ายของโลกไว้ น่าสนใจว่าเหตุใดอนุภาคน้ำเต้าจึงปรากฏในตำนานการสร้างโลกของชนชาติต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายกลุ่ม และนำตั้งคำถามว่าอนุภาคน้ำเต้าในตำนานมีความสำคัญทางวัฒนธรรมกับคนในภูมิภาคนี้อย่างไร ตำนานเรื่องมนุษย์เกิดจากน้ำเต้าและเรือน้ำเต้านี้เป็นตำนานที่แพร่หลายและปรากฏในกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายมาก ทั้งกลุ่มไท-ลาว กลุ่มไท-กะได และกลุ่มมอญ-เขมร ดังนั้นจึงน่าสนใจว่าเหตุใดชนชาติต่างๆ เหล่านี้จึงมีเรื่องตำนานน้ำเต้าคล้ายคลึงกัน การที่ตำนานน้ำเต้าปรากฏอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้แสดงว่าตำนานน้ำเต้าน่าจะมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ไม่น้อย

ตำนานน้ำเต้าที่นำมาศึกษาในบทความนี้มีทั้งตำนานที่เป็นมุขปาฐะและตำนานที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ตำนานมุขปาฐะได้แก่ *แก้วผีล้านนา* จังหวัดเชียงราย ของไทยวน ล้านนา *ย่ำบมย่ำบาย-น้ำเต้าปุง* ของไทขาว *กำเนิดมนุษย์* ของไทไตคง *ปู่สังกะสา* *ย่าสังกะสี* ของไทลื้อในยูนนาน *น้ำเต้าปุง* ของลาวหลวงพระบาง *ฟูเฮยเซี่ยหมุย* ๖ ล้านวน ของเขื่อน

* บทความนี้ปรับปรุงจากภาคนิพนธ์วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ภาควิชา ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ จังหวัดบุรีรัมย์ ปีการศึกษา ๒๕๕๓ ผู้เขียนขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ณ ถลาง เป็นอย่างยิ่งที่กรุณาให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขจนสำเร็จเป็นบทความนี้

** วัชรภรณ์ ดิษฐปาน

อ.บ.(เกียรตินิยมอันดับสอง) จุฬาฯ

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย

ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จังหวัดเชียงรายและประเทศจีน รบฟ้าหาวน้ำ ของจ้วง ตำนานของขมุในเวียดนาม และตำนานของกลุ่มกะไดในประเทศจีน

ตำนานลายลักษณ์ ได้แก่ พงศาวดารล้านช้าง พงศาวดารเมืองแฉ่ง ความโทเมืองจากเมืองหม่วย ลิขลายตุ (ไทอาหม) อาหมบูรณจี และ ตำนานเมืองเชียงตุง

การศึกษาอนุภาคน้ำเต้าในตำนานน้ำท่วมโลกและตำนานกำเนิดมนุษย์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและความหมายของอนุภาคน้ำเต้าที่ปรากฏอยู่ในตำนานน้ำท่วมโลกและตำนานกำเนิดมนุษย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตลอดจนความสำคัญของตำนานน้ำเต้าต่อกลุ่มชนเจ้าของตำนานนั้น ๆ เพราะตำนานเปรียบเสมือนบันทึกทางวัฒนธรรมของมนุษย์ จึงย่อมมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชน การดำรงอยู่ของอนุภาคน้ำเต้าในตำนานน้ำท่วมโลกและตำนานกำเนิดมนุษย์จึงน่าจะแสดงให้เห็นความสำคัญของตำนานน้ำเต้าต่อชนชาติเจ้าของตำนานนั้น ๆ

บทบาทของอนุภาคน้ำเต้าในตำนานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

เมื่อศึกษาอนุภาคน้ำเต้าที่ปรากฏในตำนานน้ำเต้าของชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะสามารถแยกตำนานน้ำเต้าได้ออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มที่หนึ่ง จะเน้นเรื่อง *การใช้น้ำเต้าหลบภัยน้ำท่วม* ได้แก่ ตำนานของ เย้า จ้วง ไทไตคัง และกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไท - กะไดในประเทศจีน ตำนานเหล่านี้จะกล่าวถึงตัวเองซึ่งได้รับคำแนะนำให้ปลูกลูกน้ำเต้าหรือได้รับผลน้ำเต้า เมื่อเกิดน้ำท่วมโลกจึงรอดชีวิตเพราะได้อาศัยอยู่ในเรือน้ำเต้านั้นจนน้ำลด ตำนานบางเรื่องของกลุ่มนี้ แม้จะปรากฏเรื่องคนเกิดจากน้ำเต้าอยู่ด้วยแต่ก็ไม่ใช่นี้อาหลัก และนอกจากนี้ในบางสำนวนของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเช่นกลุ่มเย้า จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงจากน้ำเต้าไปเป็นสิ่งอื่น เช่น การให้กำเนิดทารกเป็นก้อนเนื้อรูปน้ำเต้าหรือฟักทอง เป็นต้น แต่อนุภาคน้ำเต้าหลบภัยน้ำท่วมยังคงปรากฏอยู่เป็นเนื้อหาหลัก

ส่วนตำนานของอีกกลุ่มหนึ่งจะให้ความสำคัญกับเรื่อง *มนุษย์เกิดจากน้ำเต้า* ทั้งน้ำเต้าที่เป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์ชาติพันธุ์ต่าง ๆ และน้ำเต้าที่กลายเป็นมนุษย์ ตำนานน้ำเต้ากลุ่มนี้จะมีแบบเรื่องที่คล้ายกัน คือกล่าวถึงการเกิดกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่มีกำเนิดมาจากน้ำเต้าผลเดียวกัน กลุ่มที่มีเรื่องแบบนี้ ได้แก่ ลาว และชนกลุ่มต่างๆในเวียดนาม คือ ไทดำ ไทขาว ขมุ และ กะตัง(Katang) ซึ่งจะคล้ายคลึงกับนิยายน้ำเต้าของไทอาหมใน ลิขลายตุ ที่มีการเน้นเรื่องกำเนิดมนุษย์จากน้ำเต้าเช่นกัน

๑. เรือน้ำเต้าหรือน้ำเต้าหลบภัยน้ำท่วมโลก

ตำนานที่กล่าวถึง *เรือน้ำเต้า* หรือ *การใช้น้ำเต้าหลบภัยน้ำท่วมโลก* ปรากฏในตำนานของกลุ่มเย้า จ้วง ไทไตคังและกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไท - กะไดในประเทศจีน คือ กลุ่มไหล

(Hlai) ก้ำ (Kam) และสูย (Sui) ตำนานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เล่านี้จะให้ความสำคัญกับอนุภาคน้ำเต้าหลบภัยน้ำท่วม ดังนั้นจึงมักมีเหตุการณ์สำคัญ ๒ ช่วงคือ เหตุการณ์ตอนเริ่มต้นที่กล่าวถึงสาเหตุที่น้ำท่วมโลก ผู้รอดชีวิตและวิธีการที่รอดชีวิต ส่วนเหตุการณ์สำคัญอีกช่วงหนึ่งคือภาวะหลังน้ำท่วมโลก เหตุการณ์ตอนนี้จะกล่าวถึงการแต่งงานของผู้รอดชีวิต และการสืบทอดเผ่าพันธุ์มนุษย์ต่อไป

สาเหตุที่น้ำท่วมโลกมักเกิดขึ้นจากความขัดแย้งระหว่างฟ้ากับดิน ดังในตำนาน รบฟ้าหาวน้ำ ของกลุ่มจ้วง กับ *ฟูเฮยเซี่ยหมุย* ของเย้าซึ่งกล่าวถึงการต่อสู้ของเทพแห่งฟ้ากับมนุษย์หรือผู้มีอำนาจแห่งดิน และเทพแห่งฟ้าเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ลงพลา ต่อมาเทพแห่งฟ้าได้รับความช่วยเหลือจากบุตรของมนุษย์จึงหนีไปได้ เทพแห่งฟ้าบันดาลให้น้ำท่วมโลกเพื่อทำลายมนุษย์ เว้นไว้แต่สองพี่น้องชายหญิงที่ช่วยเหลือตน สองพี่น้องจะได้รับคำแนะนำให้ใช้ผลน้ำเต้าเป็นเรือหลบภัยขณะที่น้ำท่วมโลก การขัดแย้งระหว่างฟ้ากับดินนี้ก็ปรากฏในตำนานน้ำท่วมโลกและกำเนิดมนุษย์ของกลุ่มลาว ไทดำและไทอาหม เช่นกัน ดังเช่นบทเริ่มต้นของ พงศาวดารล้านช้าง ที่แถบบันดาลให้น้ำท่วมโลกเพื่อลงโทษมนุษย์ที่ไม่เคารพนับถือถน

ช่วงที่สองของตำนานจะกล่าวถึงภาวะหลังน้ำท่วมโลกที่ไม่มีมนุษย์หลงเหลืออยู่เลย ผู้รอดชีวิตซึ่งมักจะเป็นพี่น้องกันจึงต้องแต่งงานกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อที่จะให้กำเนิดมนุษย์รุ่นต่อไป ตำนานจะกล่าวถึงผู้ที่มีบทบาทในการแนะนำให้พี่น้องแต่งงานกันที่แตกต่างกันไป ในตำนานของคนกลุ่มน้อยในจีน คือ เย้า ก้ำ และสูย ผู้แนะนำมักจะเป็นเทพของจีนหรือสัตว์บางชนิด ส่วนคนกลุ่มน้อยในเวียดนาม เช่น ชมุ กะตัง ผู้แนะนำมักจะเป็นแดนหรือพระพุทธเจ้า เมื่อสองพี่น้องคัดค้านหรือปฏิเสธ จึงมักมีการทดสอบต่างๆ เพื่อยืนยันว่าคนทั้งสองไม่สามารถหลีกเลี่ยงความสัมพันธ์อันสามิภรรยาได้ นอกจากนี้ในตำนานของกลุ่มเย้า บูยี้(Bouyei) ก้ำ และสูย มักกล่าวถึงการคลอตุลกเป็นน้ำเต้าหรือก้อนเนื้อรูปน้ำเต้าภายหลังการแต่งงานของสองพี่น้อง เมื่อสืบก้อนเนื้อน้ำเต้านี้ไปหว่านก็จะเกิดเป็นมนุษย์กลุ่มต่างๆ

ดังนั้นน้ำเต้าในตำนานน้ำท่วมโลกจึงมีบทบาทสำคัญในการรักษาชีวิตมนุษย์คู่สุดท้ายของโลก ทำให้บรรพบุรุษของมนุษย์สามารถดำรงเผ่าพันธุ์มนุษย์ต่อไปได้

๒. น้ำเต้า : แหล่งกำเนิดของชาติพันธุ์ต่างๆ

น้ำเต้าในฐานะที่เป็นแหล่งกำเนิดของชาติพันธุ์ต่างๆนี้แพร่หลายมากในชนชาติต่างๆ โดยปรากฏอยู่สองลักษณะ คือ *น้ำเต้าที่เป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์* กับ *น้ำเต้าที่เป็นมนุษย์*

ตำนานน้ำเต้าที่เป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์นี้มีอนุภาคหลัก ๔ อนุภาค คือ ที่มาของน้ำเต้า วิธีการที่มนุษย์ถือกำเนิดจากน้ำเต้า สิ่งที่เกิดจากน้ำเต้า และเหตุผลที่ทำให้มนุษย์กลุ่มต่างๆที่ออกมาจากน้ำเต้านั้นมีความแตกต่างกัน

ก.ที่มาของน้ำเต้า น้ำเต้าซึ่งเป็นที่กำเนิดของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีทั้งน้ำเต้าซึ่งต้องมีการปลูกแล้วปล่อยให้เจริญเติบโตตามธรรมชาติ น้ำเต้าศักดิ์สิทธิ์และน้ำเต้าที่เกิดจากมนุษย์

น้ำเต้าที่มีขั้นตอนการเจริญเติบโตตามธรรมชาติปรากฏในตำนานหลายเรื่อง ในตำนานลิขลายตุ ของอาหมกล่าวถึงเจ้าเล็บลิงได้เมล็ดน้ำเต้ามาจากในมดลูกวัว เจ้าเล็บลิงจึงนำไปปลูกบนยอดเขา เมื่อน้ำเต้าโตก็ออกผลซึ่งกลายเป็นที่กำเนิดของคนกลุ่มต่างๆ เช่นเดียวกับในพงศาวดารล้านช้าง และ แก้วฝั่ล้านนาจังหวัดเชียงราย

ตำนานบางเรื่องก็ปรากฏอนุภาคน้ำเต้าในลักษณะน้ำเต้าวิเศษ เช่น ปู่สังกะสาย่าสังกะสีของไหล่อซึ่งกล่าวถึงน้ำเต้าวิเศษซึ่งบรรจุเมล็ดพันธุ์แห่งชีวิตที่ปู่สังกะสาย่าสังกะสีได้นำไปหว่านเพื่อให้เกิดสรรพสิ่งขึ้นในโลก

ส่วนน้ำเต้าที่เกิดจากมนุษย์ ปรากฏในตำนานของขมุในเวียดนามซึ่งกล่าวถึงการแต่งงานกันของพี่น้อง ภรรยาได้ให้กำเนิดผลน้ำเต้า จึงนำไปวางไว้เหนือเตาไฟ ต่อมาคนทั้งหลายก็มาเกิดในผลน้ำเต้า ในนิทานของเข่า และกะดังกก็กล่าวถึงการแต่งงานระหว่างพี่น้องซึ่งทำให้เกิดลูกเป็นน้ำเต้าเช่นกัน ต่อมาเมื่อสับผลน้ำเต้านั้นเป็นชิ้น ๆ ก็กลายเป็นคน เนื้อหาส่วนนี้ยังคงคล้ายคลึงกับน้ำเต้าในตำนานน้ำท่วมโลกของคนกลุ่มน้อยในประเทศจีน คือ เข่า ไหล่ กำ และ สยต์ว้ย

ข.วิธีการถือกำเนิดของมนุษย์จากน้ำเต้า

วิธีการที่มนุษย์ถือกำเนิดมาจากน้ำเต้านี้มีลักษณะที่แตกต่างกัน น้ำเต้าซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์นั้นจะทำให้เกิดบทบาทของผู้ช่วยเหลือที่ต้องผ่าหรือเจาะน้ำเต้าให้มนุษย์ออกมา ดังที่ปรากฏทั้งใน พงศาวดารล้านช้าง แก้วฝั่ล้านนาจังหวัดเชียงราย ตำนานใน ลิขลายตุ ของอาหมและตำนานขมุในเวียดนาม ตัวอย่างเช่นใน พงศาวดารล้านช้าง กล่าวว่าเมื่อคนมาเกิดในน้ำเต้าก็เบียดเสียดกันมาก ปู่สาบเซ็งจึงเผาเหล็กมาซี(จี่) และเอาสิ่วมาเจาะ คนทั้งหลายก็ไหลออกมาจากรูซีและรูสิ่วนั้นถึงสามวันสามคืน ส่วน แก้วฝั่ล้านนาจังหวัดเชียงราย กล่าวถึงการผ่าน้ำเต้าให้แตกด้วยสายฟ้า ตำนานอาหมก็กล่าวถึงการฟาดน้ำเต้าด้วยสายฟ้าเช่นกัน ตำนานทั้งสองเรื่องนี้ยังกล่าวถึงการเสียสละชีวิตของวีรบุรุษที่ถูกสายฟ้าฟาดแทนคนในผลน้ำเต้าด้วย

ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือเรื่องน้ำเต้ามนุษย์ที่ถูกสับเป็นชิ้น ๆ แล้วจะกลายเป็นมนุษย์ ปรากฏในนิทานของเข่าหลายสำนวนซึ่งกล่าวถึงทารกที่เกิดมาเป็นน้ำเต้า พ่อกับแม่จึงสับเป็นชิ้น ๆ แล้วเอาไปหว่าน เมล็ดได้กลายเป็นเข่า ส่วนเนื้อกลายเป็นฮั่น นอกจากนี้ยังมีนิทานของกลุ่มกำที่กล่าวถึงการสับก้อนเนื้อรูปน้ำเต้า แล้วชิ้นเนื้อกลายเป็นคนกำ กระดุกเป็นม้ง และลำไส้เป็นคนจีนด้วย

ค. สิ่งที่เกิดมาจากน้ำเต้า

นิทานของเย้า ไหลและก้า กล่าวถึงมนุษย์ซึ่งถือกำเนิดจากเมล็ดและเนื้อของน้ำเต้าตั้งที่กล่าวมาแล้ว ส่วนนิทานของชนกลุ่มน้อยในลาวและเวียดนาม และไทอาหมจะกล่าวถึงคนที่อาศัยอยู่ในผลน้ำเต้าและเน้นความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ออกมาจากน้ำเต้า กล่าวคือ ใน พงศาวดารล้านช้าง มีมนุษย์ออกมาจากน้ำเต้าสองกลุ่ม กลุ่มที่ออกมาจากรูคือ ไทยลมและไทยลี ส่วนอีกกลุ่มออกมาจากรูคือ ไทยล่อ ไทยเลิงและไทยควาง ซึ่งคล้ายคลึงกับกลุ่มชนที่ออกมาจากน้ำเต้าในตำนาน *แก้วมณีล้านนาจังหวัดเชียงราย* คือ ไทยลม ไทยลี ไทยเลิง ไทยล่อ และไทยควาง

ส่วนตำนานของไทอาหมนั้น กลุ่มชนต่างๆ ที่ออกมาจากผลน้ำเต้ามีความแตกต่างไปจากตำนานของคนกลุ่มต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ลิขลายตุ ของอาหมกล่าวถึงคนกลุ่มต่างๆ ที่ออกมาจากน้ำเต้าว่ามี คนไทพินคน คนเผ่า Mlecca คนเผ่า Yavana คนเผ่านาคา คนเผ่า Mukir และยังมีข่าวกับสรรพสิ่ง ชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ออกมาจากผลน้ำเต้าในตำนานของคนไทอาหมนี้คงเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศอินเดียบริเวณที่คนไทอาหมตั้งถิ่นฐานอยู่ จึงแตกต่างจากตำนานของไทยวนล้านนา ลาว และเวียดนาม ซึ่งกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แสดงว่าเรื่องน้ำเต้ากำเนิดมนุษย์ของไทอาหมนี้อาจจะได้รับอิทธิพลอินเดีย ทำให้เรื่องต่างไปจากเดิมมาก เรื่องดั้งเดิมน่าจะเป็นดังเรื่องที่ปรากฏใน พงศาวดารล้านช้าง เพราะตำนานของไทยดำ และขมุในเวียดนามก็มีเนื้อหาลักษณะคล้ายคลึงกับ พงศาวดารล้านช้าง และมีการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าตำนานของไทอาหม

บางตำนานสิ่งทีออกมาจากน้ำเต้ายังมีพืช สัตว์และสิ่งอื่นๆ ซึ่งอาจถือว่ามีผลสำคัญต่อเจ้าของตำนานด้วย ดังนิทานเรื่องหนึ่งของกลุ่มไหลซึ่งกล่าวถึงการที่กวางเอาข้าวใส่น้ำเต้าเพื่อหลบภัยน้ำท่วม ต่อมาสิ่งต่างๆ ในน้ำเต้ากระทบกันแล้วแตกเป็นชั้น ชั้นที่ใหญ่ที่สุดเป็นควาย ชั้นรองลงมาเป็นผู้หญิง ชั้นเล็กชั้นน้อยกลายเป็นหมู สุนัข ไก่และนกเขา นิทานเรื่องนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่แปลกที่สุดและมีการผสมผสานระหว่างน้ำเต้าหลบภัยและน้ำเต้ากำเนิดสรรพสิ่ง

ง. เหตุผลที่ชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน

ตำนานแต่ละเรื่องได้อธิบายเหตุผลที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางชาติพันธุ์ของกลุ่มคนที่กำเนิดมาจากผลน้ำเต้าแตกต่างกัน กล่าวคือ ในตำนานที่กล่าวถึงการสับน้ำเต้าเป็นชิ้นๆ แล้วนำไปหว่าน ความแตกต่างของคนทีถือกำเนิดมาจากชิ้นน้ำเต้าเกิดจากการกระทำหรือความผิดพลาดของบรรพบุรุษที่นำชิ้นน้ำเต้าไปหว่าน ดังเช่น ในนิทานไหลสำนวนหนึ่ง เทพสั่งให้พูดว่า

ไหลมากอันน้อย” ขณะที่หว่านขึ้นน้ำเต้า แต่ผู้เป็นพ่อฝันคำสังเทพและพูดว่า “อันมากไหลน้อย” ผลการกระทำนี้จึงทำให้คนไหลมีจำนวนน้อยกว่าคนฮั่น

ในนิทานเข้าก็อธิบายเหตุผลที่ทำให้คนเข้าต้องอาศัยอยู่ตามภูเขาและมีชีวิตที่ลำบากที่เกิดจากความผิดพลาดของบรรพบุรุษซึ่งนำเมล็ดพันธุ์ที่กลายเป็นเข้าไปหว่านผิดที่ คือหว่านบนภูเขา แล้วเอาเนื้อน้ำเต้าซึ่งจะกลายเป็นคนกลุ่มอื่นๆไปหว่านบนพื้นราบ คนเข้าซึ่งเกิดจากเมล็ดจึงมีจำนวนน้อยและต้องอาศัยอยู่ตามพื้นที่สูงแทนที่จะมีชีวิตที่สบายบนพื้นราบ ดังเช่นนิทานเข้าสำนวนหนึ่งกล่าวถึงพี่น้องคู่หนึ่งได้แต่งงานกัน ต่อมาน้องสาวคลอดลูกออกมาเป็นน้ำเต้า พี่ชายจึงลับน้ำเต้าเป็นชิ้นๆ น้องสาวบอกให้พี่นำเมล็ดไปหว่านบนดินเพื่อใหกลายเป็นเข้า แล้วหว่านเนื้อบนภูเขาจะได้กลายเป็นฮั่น แต่พี่ชายกลับเอาเมล็ดไปหว่านบนภูเขาจึงเกิดเป็นเข้า ๑๒ ตระกูล เมื่อเอาเนื้อน้ำเต้าไปหว่านบนดินก็กลายเป็นฮั่น ๑๐๐ ตระกูล เศษเล็กเศษน้อยพี่ชายกวาดไปไว้ในซอกเขาเกิดเป็นเข้าเหยาอยู่ตามหน้าผา

ส่วนตำนานอีกกลุ่มหนึ่งอธิบายความแตกต่างของรูปลักษณ์และวิถีชีวิตว่าติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด และเป็นผลมาจากพฤติกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเองดังที่ปรากฏใน พงศาวดารล้านช้าง พงศาวดารเมืองแฉ่ง และตำนานขมุ

พงศาวดารล้านช้าง กล่าวถึงการแบ่งแยกความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คนทั้งสองกลุ่มนี้ออกมาจากผลน้ำเต้าคนละทาง ในพงศาวดารระบุว่าฝูงคนที่ออกมาทางรู้นั้นเป็นไทย ฝูงที่ออกมาทางรูชนั้นเป็นข่า และยังระบุถึงความแตกต่างทางด้านประเพณีการทำศพด้วย กล่าวคือ ผู้ที่ออกมาจากรูส่วให้เผาศพ ส่วนพวกที่ออกมาจากรูซีให้ฝังศพ ความแตกต่างของคนสองกลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มที่ออกมาจากรูส่วนี้เป็นกลุ่มคนที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่ากลุ่มที่ออกมาจากรูซี แม้ว่าทั้งสองกลุ่มจะมีกำเนิดมาจากสิ่งเดียวกัน แต่ก็มีวิถีชีวิตที่ต่างกัน

ส่วนใน พงศาวดารเมืองแฉ่ง กล่าวถึงคนที่ออกมาจากน้ำเต้าว่ามีชายหญิง ๕ คู่ คนคู่แรกที่ออกมาจากน้ำเต้าคือ ข่าแฉ่งนั้นมีตัวดำเพราะไม่ยอมอาบน้ำที่หนองสกกหนองฮายซึ่งเป็นหนองน้ำศักดิ์สิทธิ์ ส่วนกลุ่มอื่นที่ออกมาภายหลัง คือ ผู้ไทดำ ลาวพุงขาว ข้อและแกวได้ล้างอาบน้ำ คนเหล่านี้จึงมีผิวพรรณสะอาดและมีปัญญาผ่องใสสามารถตั้งบ้านเมืองได้ ส่วนพวกข่าเดียวจรั้นจึงต้องมีชีวิตเร่ร่อน และในที่สุดต้องมาเป็นบ่าวของพวกลาวและไทย ความแตกต่างของข่าแฉ่งกับกลุ่มอื่นๆอีกสี่กลุ่มนี้เป็นผลมาจากพฤติกรรมของข่าแฉ่งที่ไม่ยอมชำระกายในหนองน้ำศักดิ์สิทธิ์ ข่าแฉ่งจึงมีรูปลักษณ์และปัญญาด้อยกว่าพี่น้องกลุ่มอื่นๆ

สุจิตต์ วงษ์เทศ^๑ กล่าวถึงความคล้ายคลึงระหว่าง พงศาวดารล้านช้าง และ พงศาวดารเมืองแกลง ว่าเสมือนเป็นตำนานเรื่องเดียวกัน แต่ต่างกันว่า พงศาวดารเมืองแกลง จำแนกคน ๕ พวกที่เกิดจากน้ำเต่าลูกเดียวกันตามความเข้าใจในฐานันดรทางสังคมและวัฒนธรรมสมัยกรุงเทพฯ เพราะ พงศาวดารเมืองแกลง นี้เสมือนในกองทัพกรุงเทพฯ จดมาจากปากคำเจ้านายเมืองแกลงเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๑ ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๕ ดังนั้นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน พงศาวดารเมืองแกลง แสดงให้เห็นการให้เหตุผลเรื่องความแตกต่างของกลุ่มชนที่แตกต่าไปจาก พงศาวดารล้านช้าง ขณะที่ พงศาวดารล้านช้าง อธิบายความแตกต่างของกลุ่มชนที่กำเนิดที่แตกต่างกันทำให้มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน แต่ พงศาวดารเมืองแกลง กล่าวถึงความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ว่าเกิดจากพฤติกรรมหรือการกระทำของคนนั่นเอง ตำนานน้ำเต่าใน พงศาวดารเมืองแกลง จึงแสดงให้เห็นแนวความคิดสมัยใหม่ และแฝงนัยดูถูกชนกลุ่มน้อยที่ด้อยกว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมว่ามีชีวิตลำบากและต่ำต้อยกว่าคนอื่นเพราะความโง่เขลาและความเกียจคร้าน

ส่วนในตำนานขมุกก็กล่าวถึงความแตกต่างของคนที้ออกมาจากน้ำเต่าว่า พวกข่าออกมาก่อนจึงมีตัวดำเพราะเปื้อนเขม่าไฟจากการเผาเต่าทำให้เป็นรู เมื่อไท ลาวและลื้อตามออกมาจึงตัวขาวกว่าเพราะเปื้อนเขม่าน้อยกว่า ต่อมน้ำเต่าถูกตัดเป็นชิ้นๆ คนเวียดนามและคนจีนที้ออกมาจากน้ำเต่าจึงไม่เปื้อนเขม่าไฟ คนเวียดนามและคนจีนจึงมีผิวขาวกว่าคนกลุ่มอื่น จะเห็นว่าชื่อกลุ่มคนในนิทานขมุกนี้มีความคล้ายคลึงกับชื่อของกลุ่มคนใน พงศาวดารเมืองแกลง แต่วิธีการออกมาจากน้ำเต่ามีความคล้ายคลึงกับใน พงศาวดารล้านช้าง ความแตกต่างของคนกลุ่มต่างๆ ในตำนานขมุกก็เป็นความแตกต่างที่รูปลักษณ์ สาเหตุของความแตกต่างก็ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด พงศาวดารล้านช้าง และตำนานขมุกจึงไม่มีนัยดูถูกกลุ่มที่ด้อยกว่าดังใน พงศาวดารเมืองแกลง

ความหมายของตำนานน้ำเต่าต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

การที่อนุภาคน้ำเต่าปรากฏอยู่ในตำนานน้ำท่วมโลกและตำนานกำเนิดมนุษย์ของกลุ่มชนต่างๆ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์และความสำคัญของน้ำเต่าที่มีต่อคนแต่ละกลุ่ม ทั้งในฐานะพืชที่มีอยู่ในท้องถื่นและอาหารดั้งเดิมของมนุษย์ในสมัยบรรพกาลก่อนที่จะเป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งมีการทำนาปลูกข้าว ตำนานที่ยังคงอนุภาคน้ำเต่าไว้แสดงถึงความคุ้นเคยของกลุ่มชนต่อพืชชนิดนี้ และอาจแสดงให้เห็นความสำคัญของน้ำเต่าต่อวิถีชีวิตของบรรพบุรุษของกลุ่มชนเจ้าของตำนานนั้น ดังเช่น ตำนานของกลุ่มไทลในประเทศไทยซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทความสำคัญของ

^๑สุจิตต์ วงษ์เทศ, "คนไทยในอุษาคเนย์," ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕๖.

น้ำเต้าต่อชีวิตของตัวเองตลอดทั้งเรื่อง ตั้งแต่เป็นอาหารเลี้ยงชีวิตเพราะน้ำเต้าให้ผลผลิตเป็นข้าว ทำให้ตัวเองซึ่งถูกทิ้งไว้ในป่ามีชีวิตรอดและมีฐานะมั่งคั่ง เถาน้ำเต้าซึ่งทางให้ตัวเองกลับบ้าน และตัวเองยังใช้น้ำเต้าแก้แค้นแม่เลี้ยงใจร้ายโดยหลอกให้ล้างลงไปใผลน้ำเต้าที่มีงูพิษพิษพทที่สำคัญที่สุดคือ น้ำเต้าช่วยรักษาชีวิตของตัวเองจากน้ำท่วมโลก การที่อนุภาคน้ำเต้าปรากฏบ่อยครั้งในนิทานเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของน้ำเต้ากับวิถีชีวิตของกลุ่มชนชั้นที่กล่าวมาแล้ว

อนุภาคน้ำเต้าในตำนานน้ำท่วมโลกและตำนานกำเนิดมนุษย์ ทั้งที่ปรากฏในลักษณะเรื่องน้ำเต้าที่รักษาชีวิตมนุษย์คู่สุดท้ายซึ่งเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์รุ่นต่อไป และที่ปรากฏในลักษณะน้ำเต้าที่เป็นต้นกำเนิดของมนุษย์นี้ มีลักษณะร่วมกันอยู่ประการหนึ่งคือ แสดงให้เห็นความสำคัญของน้ำเต้าต่อการอยู่รอดของมนุษยชาติ กล่าวคือ เวื่อน้ำเต้าทำให้มนุษย์ไม่สูญสิ้นเผ่าพันธุ์ และน้ำเต้าแหล่งกำเนิดทำให้เกิดมนุษย์ขึ้นอีกครั้งหนึ่งในโลก

น้ำเต้าอาจเป็นสัญลักษณ์ของสังคมแบบบรรพกาลที่มนุษย์ยังต้องอาศัยธรรมชาติ มีวิถีแบบไม่เป็นหลักแหล่ง หาเลี้ยงชีพด้วยการเก็บของป่าและล่าสัตว์ น้ำเต้าจึงเป็นพืชผลที่ว่าจะมีความสำคัญในฐานะอาหารของมนุษย์ในสังคมบรรพกาล เมื่อน้ำเต้าเป็นอาหารที่หล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ จึงได้มีการเชื่อมโยงกับตำนานที่อธิบายเรื่องกำเนิดมนุษย์ตามความคุ้นเคยและความสำคัญของน้ำเต้าที่มีต่อสังคมของชนชั้นนั้นเอง

การที่น้ำเต้าถูกนำมาใช้ในตำนานน้ำท่วมโลกและกำเนิดมนุษย์นอกจากแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของน้ำเต้ากับกลุ่มชนแล้ว ยังเป็นเพราะลักษณะทางธรรมชาติของน้ำเต้าที่สอดคล้องกับตำนานนั้นด้วย ในตำนานน้ำท่วมโลกของชนชาติต่างๆ มักจะกล่าวถึงมนุษย์ที่รอดชีวิตท่ามกลางน้ำในเรือจึงไม่เป็นอันตรายจากน้ำท่วม ดังเช่น เรือของโนอาห์ตามคัมภีร์ไบเบิล ของคริสต์ศาสนา หรือ เรือของพระมูโนไวร์วัตโน คัมภีร์ปุราณะ เป็บต้น ดังนั้นการกำหนดให้ตัวเองในตำนานใช้น้ำเต้าต่างเรือเพื่อรักษาชีวิตจากน้ำท่วม ก็เพราะลักษณะของน้ำเต้าซึ่งเป็นพืชที่มีน้ำหนักเบาและลอยน้ำ ภายในใช้บรรจุของได้ น้ำเต้าในตำนานน้ำท่วมโลกจึงเป็นน้ำเต้ายักษ์ที่ตนเข้าไปอาศัยหลบภัยจากน้ำท่วมได้

ส่วนการสร้างเรื่องน้ำเต้าในตำนานกำเนิดมนุษย์นั้นน่าจะมาจากอุปนิสัยของน้ำเต้าที่มีลักษณะกลมป่องเหมือนท้องของหญิงมีครรภ์ น้ำเต้าจึงอาจจะเป็นสัญลักษณ์ของเพศหญิงหรือแม่ผู้ให้กำเนิด ตำนานกำเนิดมนุษย์ของชนหลายกลุ่มจึงกล่าวถึงการที่ตนหรือสัตว์มาเกิดในน้ำเต้า การที่มองว่าน้ำเต้าเป็นสัญลักษณ์ของเพศหญิงนอกจากจะเป็นเพราะรูปลักษณ์ของน้ำเต้าที่มีลักษณะคล้ายครรภ์แล้ว บางคนยังมองว่าน้ำเต้ามีลักษณะเหมือนหน้าอกของผู้หญิงและเหตุที่มีคำเรียกว่า "เต้า" เหมือนกันก็เพราะมีลักษณะร่วมกันนั่นเอง ดังเช่นที่ ส.พลาายน้อย

กล่าวถึงน้ำเต้าไว้ใน พุทธนิยาย^๕ ว่าความคิดเรื่องน้ำเต้าเหมือนหน้าอกของผู้หญิงนี้ น่าจะรับมาจากอินเดีย เพราะมีบางแห่งเรียกน้ำเต้าว่า “นมนางสีดา” บางคนก็ว่า “นมนางมณฑิ”

ตำนานอีกกลุ่มหนึ่งเป็นเรื่องน้ำเต้าซึ่งกลายเป็นมนุษย์ต่อไปหรืออาจเรียกได้ว่า “น้ำเต้าที่กลายเป็นมนุษย์” ดังเช่น ตำนานของชนกลุ่มน้อยในประเทศจีน เช่น เย้าและไหล ซึ่งกล่าวถึงการคลอดลูกเป็นน้ำเต้าและการตัดน้ำเต้าเป็นชิ้นๆ แล้วนำไปหว่านในที่ต่างๆ ชิ้นน้ำเต้านั้นก็กลายเป็นคนในเวลาต่อมา ตำนานเหล่านี้ อาจแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทของน้ำเต้าจากสภาพเหมือนครรภ์ของมารดาที่มนุษย์มาอาศัยเป็นที่เกิดไปสู่การเป็นเมล็ดพันธุ์ของมนุษย์โดยตรง

การที่น้ำเต้าเป็นสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงไปถึงเพศแม่ รวมทั้งมีความสำคัญในฐานะอาหารของมนุษย์ในสังคมบรรพกาล ทำให้การเชื่อมโยงน้ำเต้ากับกำเนิดมนุษย์ปรากฏอยู่ในตำนานกำเนิดมนุษย์ที่กระจายอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ในกลุ่มลาว ข่า ไทดำ ไทขาวและชนกลุ่มน้อยในตอนใต้ของประเทศจีน เช่น ไทลื้อในสิบสองพันนาและเย้า เป็นต้น รวมทั้งบริเวณตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียในรัฐอัสสัม คือ ในกลุ่มไทอาหม ดังนั้นจะเห็นว่าตำนานน้ำเต้ากำเนิดมนุษย์นี้ไม่ได้ปรากฏเฉพาะในกลุ่มชนชาติไทคือ กลุ่มไทลาวเท่านั้น แม้ในชาติพันธุ์อื่น เช่น ข่าซึ่งเป็นกลุ่มมอญ-เขมรก็มีตำนานเรื่องนี้เช่นเดียวกัน

เมื่อเชื่อมโยงเรื่องน้ำเต้าที่เป็นพาหะหลบภัยน้ำท่วมกับน้ำเต้าที่เป็นต้นกำเนิดของมนุษย์ จะเห็นความสัมพันธ์ในฐานะบทบาทที่ช่วยรักษาหรือสืบเผ่าพันธุ์มนุษย์ต่อไป ดังนั้นบทบาทของน้ำเต้าในตำนานทั้งสองลักษณะนี้จะเป็นเรื่องในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ที่มาของเรื่องน่าจะเริ่มจากบทบาทของน้ำเต้าที่ช่วยรักษาชีวิตมนุษย์คู่สุดท้ายของโลก เมื่อกาลเวลาผ่านไปก็เกิดการเปลี่ยนแปลงเรื่อง จากมนุษย์อยู่ในน้ำเต้าเพื่อหลบน้ำท่วมกลายเป็นมนุษย์มาเกิดในผลน้ำเต้า แล้วพัฒนาเป็นมนุษย์ที่เกิดจากเนื้อน้ำเต้าโดยตรง ดังนี้

มนุษย์อยู่ในน้ำเต้า(ขณะน้ำท่วม) → มนุษย์มาเกิดในน้ำเต้า → มนุษย์เกิดจากน้ำเต้า

เรื่องมนุษย์เกิดจากน้ำเต้านี้ก็ปรากฏในนิทานของประเทศอื่นด้วย ดังที่ปรากฏใน มหาภาพยรามายณะ และ มหาภาพยมหาภารตะ ของอินเดียว่า นางสุมตีมหีสีท้าวศรคลอดลูกออกมาเป็นน้ำเต้า ต่อมาก็แตกออกเป็นเจ้าชายตัวเล็ก ๆ ๖๐,๐๐๐ องค์ จึงเลี้ยงไว้ในน้ำมันเนย แสดงให้เห็นว่าความคิดเรื่องมนุษย์เกิดจากน้ำเต้านี้มีความเป็นไปได้ในโลกแห่งจินตนาการของมนุษย์

^๕ ส.พลายน้อย, พุทธนิยาย (กรุงเทพฯ : บารุงสาส์น, ๒๕๑๕), หน้า ๒๓๓ - ๒๓๗.

บทบาทหน้าที่ของตำนานน้ำเต้าต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

๑. ตำนานอธิบายกำเนิดและความแตกต่างของมนุษย์

มนุษย์มักจะมี ความสงสัยและอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับที่มาของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะกำเนิดของมนุษย์ ตำนานต่างๆไม่ว่าจะเป็นตำนานการสร้างโลกหรือตำนานกำเนิดมนุษย์จึงเกิดขึ้นเพื่อให้คำตอบกับความสงสัยของคนในสังคมนั้นๆ ทุกสังคมจึงสร้างสรรค์ตำนานเพื่อตอบคำถามของคนในสังคมตามกระบวนการรับรู้ของแต่ละสังคม ดังเช่น การเกิดตำนานน้ำท่วมโลกและตำนานกำเนิดมนุษย์ในสังคมต่างๆ เกือบทุกสังคมในโลก เช่น เรื่องกำเนิดมนุษย์ในอัคคีบุตร หรือมนุษย์เกิดจากเทวดาลงมากินวันดินแล้วต่อมากลายเป็นมนุษย์ใน ไตรภูมิพระร่วง หรือ เถกมิกถา ของพระพุทธรศาสนา เป็นต้น

ตำนานกำเนิดมนุษย์จากผลน้ำเต้าจึงมีบทบาทในการตอบคำถามของคนในสังคมถึงที่มาของมนุษย์ โดยเชื่อมโยงกับน้ำเต้าซึ่งเป็นพืชที่คนในสังคมรู้จักคุ้นเคยและมีความสัมพันธ์กับกลุ่มตน

นอกจากตำนานจะตอบข้อข้องใจเรื่องกำเนิดมนุษย์ของคนในสังคมแล้ว ตำนานน้ำเต้ายังให้ความกระจ่างเรื่องความแตกต่างของคนในสังคมด้วย ดังจะเห็นว่าในสังคมที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ตำนานน้ำเต้าจะมีลักษณะเหมือนเบ้าที่หลอมรวมคนในสังคมให้มีความเชื่อมร่วมกัน ความหลากหลายทางเชื้อชาติทำให้คนในสังคมแต่ละถิ่นมีรูปลักษณ์และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องธรรมชาติหากคนในสังคมจะเกิดความสงสัยในความแตกต่างของกลุ่มตนกับกลุ่มอื่นในท้องถิ่นเดียวกันหรือประเทศเดียวกัน ตำนานน้ำเต้าจึงช่วยตอบคำถามที่เกิดขึ้นนี้ ดังเช่น พงศาวดารเมืองแกลง ในเวียดนามที่ช่วยตอบคำถามว่าเหตุใดคนชาติต่างต่าง แต่คนกลุ่มอื่นๆคือ ไท ลาว ฮ่อและแกวกลับตัวชาว คำตอบในตำนานแม้จะเป็นคำตอบที่เกิดจากจินตนาการ แต่ก็ช่วยบรรเทาความสงสัยของคนในสังคมได้ระดับหนึ่ง หรือตำนานของเย้าซึ่งกล่าวถึงการที่เย้ามีประชากรน้อยและอาศัยอยู่บนภูเขา ทั้งนี้เพราะบรรพบุรุษของเย้าได้หว่านเมล็ดพันธุ์น้ำเต้าบนภูเขา คนเย้าซึ่งเกิดจากเมล็ดจึงมีจำนวนน้อยกว่าคนพื้นราบซึ่งเกิดจากเนื้อ

ตำนานยังมีส่วนช่วยผ่อนคลายความน้อยเนื้อต่ำใจในความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นด้วย ดังเช่น ตำนานของเย้าที่ให้คำตอบว่ากรที่เย้าต้องอาศัยอยู่บนภูเขาและมีชีวิตที่ลำบากก็เพราะความผิดพลาดของบรรพบุรุษ แต่ถึงอย่างไรเย้าก็เป็นสายพันธุ์ที่แท้จริงของบรรพบุรุษของมนุษย์เพราะเย้าเกิดจากเมล็ดไม่ใช่เนื้อ

ดังนั้นนอกจากตำนานจะอธิบายที่มาของมนุษย์และสิ่งต่างๆในสังคมแล้วตำนานยังช่วยตอบคำถามเรื่องความไม่เท่าเทียมของคนในสังคมด้วย แม้ว่าในโลกของความเป็นจริงมนุษย์อาจตอบไม่ได้ว่าเหตุใดคนในสังคมเดียวกันจึงไม่เท่าเทียมกัน แต่ในโลกแห่งจินตนาการ

มนุษย์สามารถหาคำตอบที่สร้างความพึงใจให้แก่กลุ่มของตนได้ ตำนานจึงสามารถให้ความกระจ่างในข้อสงสัยของมนุษย์

๒. ตำนานแบ่งแยกและประสานความสัมพันธ์ของคนในสังคม

ตำนานน้ำเต้ากำเนิดมนุษย์มีลักษณะเป็นตำนานที่หลอมความหลากหลายของชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังจะเห็นว่าในตำนานหลายเรื่องได้กล่าวถึงกลุ่มมนุษย์ที่ออกมาจากน้ำเต้าว่ามีเชื้อชาติที่แตกต่างกัน ดังที่ปรากฏใน พงศาวดารล้านช้าง พงศาวดารเมืองแฉก *เก้าฝั่วนา* จังหวัดเชียงราย ตำนานของขมุ ลิขลายตุ ของอาหม ชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ออกมาจากน้ำเต้าในตำนานของคนแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันตามการรับรู้ของคนในสังคม พงศาวดารเมืองแฉก และตำนานของขมุซึ่งกล่าวถึงคนกลุ่มข่า ไทย ลาว เวียดนาม และจีน จึงระบุชาติพันธุ์ได้ตรงกับความเป็นจริงในสังคมมากกว่า พงศาวดารล้านช้าง ซึ่งเป็นตำนานที่มีความเก่าแก่มากที่สุด ชนชาติที่กล่าวถึงใน พงศาวดารล้านช้าง เช่น ไทยลัม ไทย จึงไม่อาจระบุได้ว่าเป็นคนกลุ่มใดในสังคม ทราบได้เพียงคร่าวๆ จากวิถีชีวิตที่แตกต่างกันตามที่ระบุไว้ในพงศาวดาร เช่น การทำศพ การทำมหากิน เป็นต้น

คนไทยอาหมเป็นชนชาติไทที่อยู่ไกลจากกลุ่มคนไทยกลุ่มอื่นๆ มากที่สุด เพราะคนไทยอาหมอาศัยอยู่ในประเทศอินเดียซึ่งอยู่นอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คนไทยอาหมจึงอยู่ในสภาพของชนกลุ่มน้อยในสังคมอินเดีย ตำนานน้ำเต้าของคนไทยอาหมจึงกล่าวถึงชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากตำนานของคนกลุ่มอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏในตำนานของไทยอาหมจึงน่าจะเป็นคนกลุ่มน้อยในบริเวณอัสสัมหรืออาหม ในตำนานยังระบุว่าคนที่เกิดจากน้ำเต้าไม่มีคนอินเดีย แสดงให้เห็นว่าคนอินเดียไม่ใช่เผ่าพันธุ์เดียวกับกลุ่มที่เกิดมาจากน้ำเต้า

ตำนานน้ำเต้าของอาหมจึงช่วยสร้างความเป็นเอกภาพของกลุ่มด้วยว่าคนกลุ่มใดบ้างเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน กลุ่มชาติพันธุ์ที่ออกมาจากน้ำเต้ามีกำเนิดร่วมกันจึงมีความสัมพันธ์ในฐานะพี่น้องกัน แตกต่างจากคนอินเดียซึ่งไม่ได้มีกำเนิดมาจากน้ำเต้า เพราะฉะนั้นคนไทยอาหมจึงไม่ใช่คนอินเดีย แต่เป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกับคนไทยกลุ่มอื่นๆ ที่มีกำเนิดมาจากน้ำเต้าในตำนานเหมือนกัน

นอกจากตำนานน้ำเต้าจะมีบทบาทช่วยประสานความสัมพันธ์ของเชื้อชาติต่างๆ ในแต่ละสังคมแล้ว ตำนานน้ำเต้าก็แบ่งแยกกลุ่มคนในสังคมไปพร้อมๆ กันด้วย จะเห็นได้จาก พงศาวดารล้านช้าง ซึ่งกล่าวถึงรูปลักษณ์และวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของคนในสังคม ใน พงศาวดารล้านช้าง กล่าวว่ากลุ่มที่ออกมาจากภูเขานั้นเป็นข้าของกลุ่มที่ออกมาจากภูสัว แสดงให้เห็นว่าแม้จะมีกำเนิดเดียวกันแต่ก็มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน กลุ่มที่ออกมาจากภูเขานั้นมีสถานภาพ

ด้อยกว่ากลุ่มที่ออกมาจากรูลิว ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นลักษณะสังคมที่มีชนชั้นและมีความเหลื่อมล้ำทางสังคม

น่าสังเกตว่ากลุ่มชนที่มีเรื่องน้ำเต้ากำเนิดมนุษย์นี้มักจะเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคม และที่สำคัญคือชาติพันธุ์กลุ่มแรกซึ่งมีรูปลักษณะและวิถีชีวิตด้อยกว่ากลุ่มที่ออกมาภายหลัง ก็คือกลุ่มชนเจ้าของตำนานนั่นเอง ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่าชนกลุ่มน้อยที่เล่าขานตำนานเหล่านี้ได้ใช้ตำนานน้ำเต้าแสดงถึงความเสียดสีของตนในฐานะพี่ของคนกลุ่มอื่น ๆ เพราะคนที่ออกมาก่อนย่อมเป็นพี่ และคนที่ออกมาทีหลังย่อมเป็นน้อง ดังเช่น ในตำนานของขมุที่กล่าวว่าข่าหรือขมุออกมาเป็นกลุ่มแรกจึงตัวเลอะเขม่ามากกว่าเพื่อน ขมุจึงมีผิวดำมากที่สุด ตำนานน้ำเต้าของขมุจึงอาจสะท้อนให้เห็นความเสียดสีของขมุที่ยอมออกมาก่อนและยอมรับเอาสิ่งที่ไม่ดีคือ เขม่าไว้ที่ตัว น้องที่ออกตามหลังมาจึงไม่เปราะเปื้อนและมีผิวกายงดงามผ่องใส การสร้างตำนานเช่นนี้จึงอาจช่วยปลอบประโลมใจ และแสดงให้เห็นความสำคัญของเจ้าของตำนานในฐานะผู้เสียดสีได้เช่นกัน

๓. ตำนานบอกความสำคัญของกลุ่มคน

ตำนานน้ำเต้ามักปรากฏในตำนานของชนกลุ่มน้อยในสังคม ทั้งในบทบาทเรื่อน้ำเต้าหลบภัยและน้ำเต้ากำเนิดมนุษย์ ตำนานที่เน้นเรื่องน้ำเต้าซึ่งเป็นพาหนะหลบภัยน้ำท่วมจะแสดงความสำคัญของน้ำเต้าในฐานะที่รักษาชีวิตมนุษย์คู่สุดท้ายของโลก มนุษย์คู่นี้จะเป็นผู้สร้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ต่อไป กลุ่มที่เล่าตำนานนี้จึงเท่ากับแสดงให้เห็นความคิดว่าตนเป็นเชื้อชาติที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของมนุษย์อย่างแท้จริง ดังเช่น ในตำนานของเข่าซึ่งแสดงให้เห็นการเน้นความสำคัญของเข่าว่าตนเป็นเผ่าพันธุ์ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษอย่างแท้จริง เพราะเข่าเกิดจากเมล็ดซึ่งเป็นส่วนที่ใช้ขยายพันธุ์ ไม่ได้เกิดจากเนื้ออย่างกลุ่มอื่น ๆ

ตำนานน้ำเต้าจึงอาจสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชนกลุ่มน้อยในสังคมให้มีความภูมิใจในเชื้อชาติของตน เพราะแม้จะมีชีวิตความเป็นอยู่และสภาพที่ด้อยกว่าคนกลุ่มใหญ่ในสังคม แต่ก็ยังเป็นสายพันธุ์อันแท้จริงซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษดั้งเดิมของมนุษย์ในโลกยุคใหม่

นอกจากนี้การเชื่อมโยงตำนานน้ำเต้ากับสถานที่ในท้องถิ่นยังแสดงความสำคัญของกลุ่มในฐานะเป็นเผ่าพันธุ์ที่ดั้งเดิมเก่าแก่กว่าคนกลุ่มอื่นด้วย ดังเช่น คนไทในเมืองแกลงหรือเขียนเบียนฟูในเวียดนามที่มีการเชื่อมโยงตำนานน้ำเต้าปุงกับหมู่บ้านของตน ดังเช่น คนไทดำในเมืองแกลงที่เรียกบริเวณที่ตนอยู่ว่า นาน้อยอ้อยหนู ซึ่งในตำนานเป็นบริเวณที่แตนให้มนุษย์มาตั้งถิ่นฐาน และตั้งชื่อหมู่บ้านของตนว่า บ้านเต้าปุง นอกจากนี้ยังมีหินก้อนหนึ่งในหมู่บ้านซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า คือผลน้ำเต้าปุงในตำนาน ดังที่ศรีศักร วัลลิโภดมเล่าถึงการเดินทางไปบ้านเต้า

ปung ที่เมืองแฉก ว่า “ตรงเนินเขาเหมือหมู่บ้านเต่าปung เล็กน้อยมีโขดหินขนาดใหญ่ที่มองเห็นชัดอยู่ โขดหนึ่งมีรอยแยกตรงกลาง ศาสตราจารย์คำจองชี้ให้ดูว่านั่นคือน้ำเต่าปung ที่เป็นต้นกำเนิดของพวกไทและเผ่าต่างๆ ที่มีกล่าวในตำนาน เป็นสิ่งที่พวกไทดำในภูมิภาคนี้รู้จักดี อีกทั้งเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านด้วย” แสดงว่าคนไทดำได้เชื่อมโยงตำนานน้ำเต่ากับที่อยู่ของตน แสดงให้เห็นถึงการเชิดชูกลุ่มของตนว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นกลุ่มที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษรุ่นแรกที่อยู่มาจากน้ำเต่า และเป็นกลุ่มที่ได้รับเลือกจากแฉกหรือเทพในตำนานให้สืบทอดเผ่าพันธุ์มนุษย์

ข้อสังเกตจากตำนานน้ำเต่า : ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำเต่ากับข้าว

ตำนานน้ำเต่าหลายเรื่องแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างข้าวกับน้ำเต่า ตำนานของพวกไหลในประเทศจีนเล่าว่า ตัวเอกได้ขึ้นเสียนกร้อลงในคอของตนมีข้าวเหนียวดำ ข้าวเหนียวแดงและเมล็ดน้ำเต่าสีขาว ตัวเอกจึงฆ่านกและเอาเมล็ดข้าวและเมล็ดน้ำเต่าไปปลูกด้วยกัน ต่อมาก็เกิดน้ำเต่าออกขึ้นมา เมื่อน้ำเต่าออกลูก ตัวเอกก็พบว่าในน้ำเต่านั้นมีข้าวอยู่เต็มไปหมด ตัวเอกจึงได้อาศัยข้าวในน้ำเต่าเลี้ยงชีวิต

ความโทเมื่องจากเมืองหม่วย ของไทดำก็กล่าวว่าเมื่อแฉกให้ปู่ท้าวสงท้าวเงินน้ำเต่ามายังโลกมนุษย์ แฉกสั่งให้ภักสิ่งต่างๆ ใส่ น้ำเต่ามากด้วย นอกจากคนกลุ่มต่างๆ และสรรพสิ่งแล้วยังมีข้าวถึง ๓๓๐ พันธุ์ข้าว แสดงให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ยิ่งในสังคมไทดำ ใน ธิขสาขุของไทอาหมก็กล่าวว่ามีมนุษย์เผ่าต่างๆ ออกมาจากน้ำเต่าพร้อมข้าวและสรรพสิ่ง และในตำนานเมืองเชียงตุง ก็กล่าวว่าพวกฮ่อทั้งน้ำเต่ากับข้าวเอาไว้ที่เมืองเชียงตุง เมื่อน้ำเต่าแตกออกมาเป็นลัวะ พวกลัวะก็ได้อาศัยข้าวที่พวกฮ่อทิ้งไว้เป็นอาหาร

เรื่องราวเหล่านี้แสดงให้เห็นบทบาทที่ดำเนินไปควบคู่กันของข้าวและน้ำเต่า ในฐานะที่น้ำเต่าได้รักษาหรือให้ชีวิตมนุษย์ และข้าวหล่อเลี้ยงชีพมนุษย์ต่อไป จึงแสดงให้เห็นความสำคัญของพืชทั้งสองชนิดนี้ต่อสังคมมนุษย์ นอกจากนี้การผสมผสานของพืชทั้งสองชนิดนี้น่าจะมีนัยหมายถึงการเปลี่ยนแปลงจากสังคมบรรพกาลเข้าสู่สังคมเกษตรกรรมที่มีการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง มนุษย์ในสังคมบรรพกาลมีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติด้วยการเก็บของป่าล่าสัตว์ น้ำเต่าซึ่งเป็นพืชตามธรรมชาติจึงเป็นอาหารอย่างหนึ่งของมนุษย์ แต่เมื่อมีการทำนาปลูกข้าว ข้าวจึงเข้ามาเป็นอาหารหลักของมนุษย์แทนที่น้ำเต่า การทำนาปลูกข้าวทำให้มนุษย์ต้องอยู่ติดดินและเป็นหลักแหล่งมากกว่าเดิม วิถีชีวิตของมนุษย์จึงเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบเร่ร่อนไปสู่

* ศรีดิศกร วัลลิโกดม, “คนไท - เมืองแฉกในภาคเหนือของเวียดนาม” ไทน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๔), หน้า ๕๓ - ๕๔.

สังคมที่มีการตั้งหลักแหล่งและมีการทำเกษตรกรรม การที่ข้าวปรากฏควบคู่กับการดำรงอยู่ของมนุษย์แสดงให้เห็นความสำคัญของข้าวในฐานะอาหารของมนุษย์ และในฐานะพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อชนชาติต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีอาชีพทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก

ความส่งท้าย

การศึกษาอนุภาคน้ำเต้าในตำนานน้ำท่วมโลกและตำนานกำเนิดมนุษย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้พบว่าอนุภาคน้ำเต้าในตำนานมีบทบาทสำคัญ ๒ ลักษณะคือ น้ำเต้าหลบภัยและน้ำเต้ากำเนิดมนุษย์ ตำนานแต่ละกลุ่มจะให้ความสำคัญกับบทบาทใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับสภาพสังคม วัฒนธรรมและความคิดความเชื่อของแต่ละชนชาติ แต่ความคิดที่มีอยู่ร่วมกันก็คือบทบาทของน้ำเต้าต่อการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ ตำนานน้ำเต้ายังมีบทบาทและความสำคัญในการให้ความกระจ่างเรื่องชาติกำเนิด การประสานความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และแสดงความสำคัญของกลุ่มชนเจ้าของตำนาน การดำรงอยู่ของน้ำเต้าในตำนานจึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์และความสำคัญยิ่งของตำนานน้ำเต้าในวัฒนธรรมของคนอุษาคเนย์

แหล่งที่มาของตำนานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

๑. ตำนานของไทยวนล้านนา ๑ เรื่องคือ เก้าฝั่ล้านนาจังหวัดเชียงราย (พระธัมมทัตโตภิกขุ และ พ. ณ ประมวลumarค : ๒๕๓๓)
๒. ตำนานของไทยดำ ๒ เรื่องคือ พงศาวดารเมืองแฉ่ง (ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๙ : ๒๕๐๗) และ ความโทเมืองจากเมืองหม่วย (Jame R.Chamberlain : ๒๕๓๙)
๓. ตำนานของไทยขาว ๑ เรื่องคือ ย่ามย่าบาย - น้ำเต้าปุง (ศิริพร ณ ถลาง : ๒๕๔๒)
๔. ตำนานของไทยลื้อ ๑ เรื่องคือ ปู่สังกะสาย่าสังกะสี (สุชาติ ภูมิบริรักษ์ : ๒๕๓๕)
๕. ตำนานของไทยใต้คง ๑ เรื่องคือ กำเนิดมนุษย์ (ประคอง นิมมานเหมินท์ และ คาว เริง หวา : ๒๕๔๓)
๖. ตำนานของไทยอหาม ๒ เรื่องคือ นิยายน้ำเต้าใน ลิขลายตุ (Pameswar GoGoi และ รณ เลิศเลื่อมใส : ๒๕๓๙) และ เรื่องน้ำเต้าใน อหามบูรณจี (เรณู วิชาศิลป์ : ๒๕๓๙)
๗. ตำนานลาว ๒ เรื่องคือ น้ำเต้าปุง (ศิริพร ณ ถลาง : ๒๕๔๒) และ พงศาวดารล้านช้าง (ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒ : ๒๕๐๖)
๘. ตำนานของจ้วง ๑ เรื่อง คือ รบฟ้าหาวน้ำ (สุจิตต์ วงษ์เทศ : ๒๕๓๗)

๙. ตำนานของเข่า ๖ เรื่องคือ *ฟูเฮยเซี้ยหม่วย* และ *น้ำท่วมโลก*
(สุวรรณภา เกรียงไกรเพชร : ๒๕๔๒)
๑๐. ตำนานของกลุ่มปู้ยี้ ไทล ก้ำและส่วยในประเทศจีน ๕ เรื่อง
(Kam-Tai Oral Literatures : ๑๙๙๘)
๑๑. ตำนานของลัวะ ๑ เรื่อง ใน ตำนานเมืองเชียงตุง (ทวี สว่างปัญญางกูร
๒๕๒๗)
๑๒. ตำนานของขมุและกะตังในเวียดนาม ๒ เรื่อง (Dang Nghiem Van : ๑๙๙๓)

บรรณานุกรม

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและเรณู วิชาศิลป์, "องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทอาหม"
งานวิจัยเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๖.
- ทวี สว่างปัญญางกูร, ตำนานเมืองเชียงตุง. แผนกอนุรักษและเผยแพร่วรรณกรรมล้านนา
ธรรมสถาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗.
- ประคอง นิมมานเหมินท์ และ ดาว เชิง หวา, อาป๋มไทใต้คง : นิทานกับสังคม
กรุงเทพฯ : แม่คำผาง, ๒๕๔๓.
- "พงศาวดารล้านช้าง" ประชุมพงศาวดารเล่ม ๒. พระนคร : คุรุสภา, ๒๕๐๖.
- พระธัมมทัตโตภิกขุ และ พ.ณ ประมวลมารุต, ตำนานต้นผีไทย. กรุงเทพฯ: เกล็ดไทย, ๒๕๓๓.
- เรณู วิชาศิลป์, พงศาวดารไทอาหม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๙.
- ศิราพร ณ ถกลาง, "ตำนานการสร้างโลกของชนชาติไท : ตัวอย่างการศึกษาวัฒนธรรม
จากตำนาน" คติชนกับคนไทย-ไท. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- ส.พลายน้อย, พฤษนิยาย. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, ๒๕๓๕.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ, "คนไทยในอุษาคเนย์" ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม.
กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๔.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ, คนไทยอยู่ที่นี้ ที่อุษาคเนย์. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๓๗.
- สุชาติ ภูมิบริรักษ์, แบล. นิทาน"ไทยลื้อ"ในมณฑลยูนนาน. กรุงเทพฯ : ดี ดีบุคส์, ๒๕๓๕.
- สุวรรณภา เกรียงไกรเพชร, "ฟูเฮยเซี้ยหม่วย : ตำนานกำเนิดมนุษย์ของชาวเข่า"
คติชนกับคนไทย-ไท. กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

Jame R.Chamberlain, "ความโทเมืองจากเมืองหม่วย".รวมบทความประวัติศาสตร์ ฉบับที่ ๘
(ก.พ.๒๕๓๕)

Pameswar GoGoi และ รณี เลิศล้อมใส, "นิยายน้ำเต้าโทอาหม" เมืองโบราณ ๒๒, ๑
(ม.ค.-มี.ค.)๒๕๓๕.

Dang Nghien Van, "The Flood Myth and the Origin of Ethnic Groups in Southeast Asia"
Journal of American Folklore 106 (1993) : 304-337.

Kam-Tai Oral Literatures .Institute of Language and Culture for Rural Development.
Mahidol University, 1998.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย